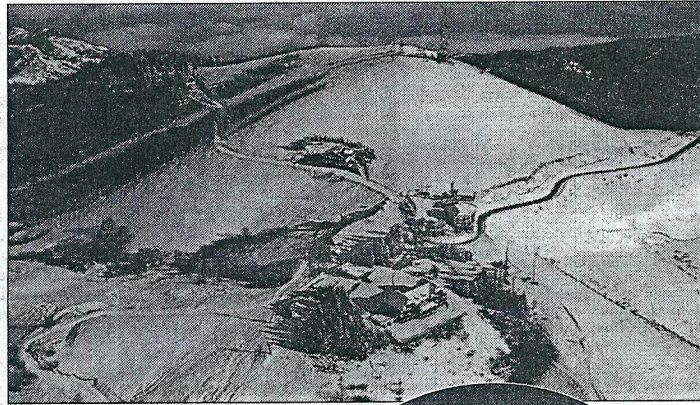
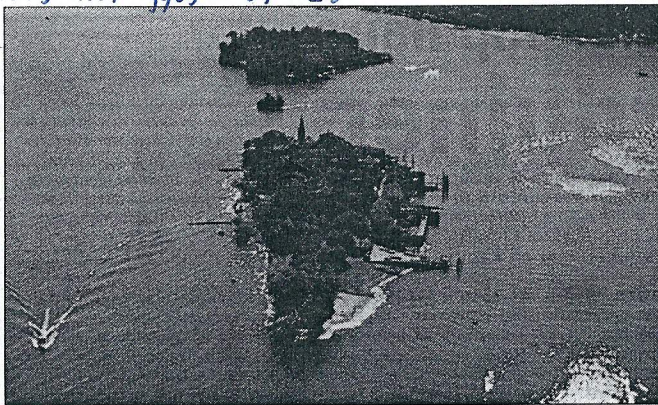

Sacro Monte: een wandeling in hoger sferen

Nietszche vond het een van de mooiste plekken op aarde en ook wij konden ons niet aan een paradijs-gevoel onttrekken, toen we het Meer van Orta bezochten. Een ontdekking vanaf de landkaart: na lang en minutieus turen, kwamen we de suggestieve woorden Sacro Monte tegen met daarbij de getekende omtrekken van een eiland in een bergmeer.

Wandelen tussen tempels en 376 beelden van terracotta.

door Frank Flipppo

Het Lago Maggiore met zijn mensenmassa's, met zijn toeristen bespikkelde parken en zijn protserige hotels, bevalt ons maar matig. Engelse dametjes bespreken er de laatste roddels uit de Daily Mirror en langs het water raast een weg die zelfs de rijkste bezoekers degradeert tot bermtouristen. Gelukkig valt er één Lago verder, aan de overkant van de Monte Mottarone (1491 meter) meer te genieten. Vanaf de top zien we Orta oplichten tussen voorbijrijdende wolkenluchten. Met zijn 13,5 kilometer lengte en slechts anderhalve kilometer breedte is het meer heel wat bescheidener dan zijn grote buurman. Die bescheidenheid uit zich ook in het karakter. Zodra je in de vallei afdaalt, verandert het landschap van toeristisch in agrarisch met keuvelende boerenvrouwtjes en rondzwervende geiten die onbekommerd knabbelen aan de struiken langs de weg. Overal gloeien beboste hellingen om de blauwe spiegel van het meer. De bergen zijn groot en imponerend, maar nergens grimmig en ongenaakbaar. Langs een van de bergen kronkelt de weg naar Orta steeds dieper omlaag tot we aan het eind zijn, vrijwel op waterniveau. Daar gaat de weg gelijk over in de Via Caire Albertoletti, dat is de oprijlaan naar de Heilige Berg. Het bijbehorende dorp Orta San Giulio ligt even verderop. Het ademt dezelfde rust en eenvoud als de rest, net of de zuivere lucht die zachtjes van de Sacro Monte het dal in blaast, de mensen verandert. Die Monte van 396 meter hoog, eerder een heuvel, ligt precies in het midden van het meer en de vallei. De dichter en filosoof Friedrich Nietzsche bestempelde hem als een van de mooiste plekken op aarde. Zou het? Hoe kun je dat beweren als je niet overal bent geweest? En niemand is overal geweest, ook Nietzsche niet. Toch blijft zijn constatering een schot in de goede richting. Dat ondervinden we pas echt, nadat we naar de top van de heuvel zijn gereden en onze voeten hebben neergezet op de meest serene grond van deze zomer. De omgeving is zo uitnodigend dat je er als vanzelf gaat rondwandelen. Die niet al te inspan-

nende wandeling is in alle opzichten hoogst bijzonder.

Vila do Conde

Op dat moment weten we nog niets van de Sacro Monte. Het loopt tegen het eind van de middag. Dat is de tijd waarop veel bezienswaardigheden dicht gaan en we gaan ervan uit dat als er iets te zien is, dat in de buurt moet zijn van het grootste gebouw, daarboven op de top. Van dichtbij is het een vriendelijk ogend klooster met een kerk ernaast. Het hooggelegen bordes ziet uit op het meer. De magnifieke lichtval en situering van dit complex doet me sterk denken aan een klooster in Vila do Conde, Portugal, dat ik drie jaar geleden bezocht. Eenzelfde onaangestaste historische omgeving, eenzelfde uitzicht vanaf een hoge heuvel op een breed watervlak. We gaan de kerk binnen. Het interieur bekijkend, begrijpen we dat het franciscaner geloof allerminst wulps is. Maar het is evenmin afkerig van een eerbetoon aan de zinnen. Zolang het maar ingetogen blijft. Het interieur is opvallend chic en gepolijst, in zachtbruine tinten en vol droogbloeketten en vensters waardoor koele lichtbundels vallen. Er hangt een etherische houtgeur van opgewreven mahonie en essentiële oliën. Een heerlijke aanvulling op de heldere buitenlucht en een verademing vergeleken met de klamme damp in sommige gotische kerken. Lugubere spelonken waar alleen het geflaker van kaarsen de schemer verlicht, waar de beelden je in hun nissen met hun holle ogen aanstaren en waar de walgende neusgaten een mengeling van verschaalde wierook en beendermeel opsnuiven. In de kapel naast onze eigen zoetgeurende kerk maken we kennis met onze grootste verrassing van de reis: een franciscaans tableau met levensechte beelden. Het beeldt het moment uit waarop een monnik, Franciscus aanbeveelt bij de Raad van Bisschoppen om in de heiligstand te worden verheven. Het ogenblik is door de oude Italianen haast ontstellend knap weergegeven. We zien een verbluffend aantal beschilderde terracotta sculpturen van bisschoppen, pages en stadsvolk. Een vergadering uit het verleden, zo

foto's boven:
gelukkig valt er een
Lago verder meer te
genieten, bij het meer
van Orta

foto onder:
steeds wisselende
tableaus spelen ze
scènes na uit het
leven van Franciscus
van Assisi

kleurig en realistisch uitgebeeld dat je elk moment verwacht dat ze gaan bewegen. Nooit eerder zagen we een dergelijk tafereel. Wandlend over het eiland doen we een nog grotere ontdekking. Niet alleendans naast de kerk bevat beelden, de hele heuvel is bezaaid met zulke kapelletjes. In steeds wisselende tableaux spelen ze scènes na uit het leven van de grote Franciscus. We tellen maar liefst eenentwintig gebouwtjes. Wie weer is deze Sacro Monte een van de belangrijkste franciscaner heiligdommen. Wat een verschil met de commerciële kitsch die zoveel bedevaartsoorden dichtsluit. In veel landen kun je geen pelgrimsoord bezoeken zonder bedolven te worden onder plastic Mariabeeldjes in gemene kleuren met verlichting-van-binnenuit en andere goedkope reli-kitsch. Het is de hard-porno onder de religieuze uitingen. Want de opgeverfde rommel uit de stalietjes staat even ver van hoogwaardige religieuze kunst af als de niets verullende, marsepein-rose pornofoto's verschillen van de betoverende naakten van een Rodin of een Thorvaldsen. En de Sacro Monte spreekt mee met de laatsten, in de taal van de groten.

Hier is alles in de zestiende eeuw gecreëerd en sindsdien zo gelaten. Het enige restaurantje is vrijwel onvindbaar, net als het bescheiden prentenstalletje. Ze zijn gehuisvest in slechts twee van de vele eerbiedwaardige kapelletjes die hier staan. Eerbied overheerst: zelfs de anders zo luidruchtige Italiaanse bezoekers spreken hier gedempt.

Zonnelied

De naam Franciscus van Assisi weerklinkt hier overal en verklaart veel: de serene rust, de wilde planten, de reinheid van de natuurlijke omgeving, zonder proppen of blikjes. Franciscus van Assisi is een belangrijke heilige, die vandaag de dag nog allerminst hoeft te vrezen voor vergetelheid. Van hem wordt verteld dat hij kon praten met dieren. Hij bezat ook geneeskraft, verder is hij de dichter van het veelgeprezen Zonnelied. Nog altijd zijn de franciscaner monniken dé ecologen binnen de kloosterorden. Contact en harmonie met de natuur krijgen bij hen een sterkere nadruk, want voor hen is de natuur een uitdrukking van Gods grootheid. Vlak voordat we de kerk in lopen ontmoeten we zo'n franciscaan. Hij groet ons vriendelijk. Alle details kloppen: de scherp-

de Sacro Monte ligt precies in het midden van het meer en de vallei

zinnige kop, het zilvergrijze haar, het hoedje, de pasteltinten van zijn pij en zijn galante en toch natuurlijke manier van lopen. Een Guido Gezelle-achtige kapelaan bijna. Toch lijkt hij geen wereldvlindende dromer. Die lijken in Italië sowieso niet erg dik gezaaid. Hij straalt een zekere nuchtere opgeruimdheid uit. Veel tijd om hem te bestuderen heb ik niet, want voor ik er erg in heb is hij al weer weg, verslonden door zijn omgeving.

Geestelijk, maar toch zeer werelds. Aan die combinatie moest ik ook denken toen ik een week na Orta in de Dom van Florence een jong nonnetje tegenkwam: ernstige wenkbrauwen in een fijnbesnaard gezicht, met ogen die fonkelden van bedwongen hartstocht.

We wandelen langzaam verder over de Sacro Monte, over zachte paden van bosgrond met houtsnippers. Het is of je over geparfumeerd tapijt loopt, zo mul en geurig zijn de roodbruine snippers. Zo gaan we van huisje naar huisje. Van buiten zijn het net Romeinse tempeltjes, van binnen straalt de christelijke mystiek je tegemoet, vormgegeven op een manier een Michelangelo waardig.

Aan elke deurpost hangen twee schilderijtjes in vergulde lijsten. Het bovenste vermeldt een Romeins cijfer hoe ver je bent, in de onderste wijst een geschilderde engelenhand welke kant je uit moet lopen naar kijkdoos nummer zoveel. Want daarin staat de volgende chronologische stap in het leven van Franciscus vereeuwigd. Deze zestiende-eeuwse View-Master is plaatje voor plaatje een stadium op je eigen weg door dit gewijde oord.

In de gids lezen wij: 'Eenentwintig kapellen flankeren het pad naar boven. Achttien ervan werden tussen 1596 en 1670 gebouwd in een vroeg-renaissance-stijl. Twee kapellen dateren uit de

achttiende eeuw, en onlangs is er een eenentwintigste bijgebouwd. De fresco's en de 376 terracotta-beelden van de uitgebeelde scènes in de kapellen dateren uit de vroege barok. De fresco's zijn van onder andere Morazzone, Nuvolone en Fiammenghino, de beeldhouwwerken van onder andere Prestinari en Bussola.'

Pizza

Je zou er bijna niet aan toekomen, maar vanaf de Sacro Monte is de spiegel van het meer in de diepte zo verlokend dat je blik er onwillkeurig heen trekt. Vanaf deze berg, zien we een eiland liggen, het religieuze toevluchtsoord San Giulio. Het zou adembenemend heten, als zuurstof en frisse boslucht hier niet in overvloed aanwezig waren. En als je je voorover buigt over de marmeren balustrade zie je in de diepte het dorp Orta san Giulio liggen, genesteld in de smalle rand tussen helling en oever.

Als je helemaal langs de balustrade aan de westkant van de Heilige Berg

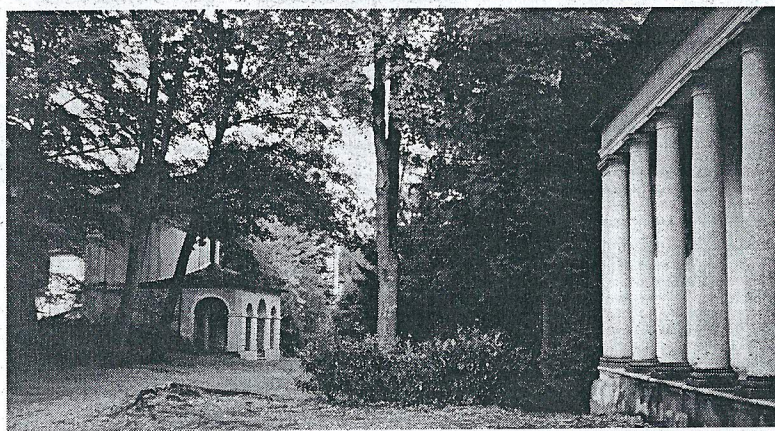
loopt, ontdek je rechts aan het eind een trapje. Er loopt een smal, groen pad vandaan dat je heuvelafwaarts het stadje in voert.

Het pad is enigszins wild op een plezierige manier, dus zonder dat het een moment onbegaanbaar wordt. Datzelfde geldt voor de franciscaner tuinen op de Sacro Monte. De monniken tuinieren wel, maar niet te nadrukkelijk. De Hof van Eden had ook geen gazons en vierkante perkjes. Heggen, heesters en bloemen mogen uitschieten en uitgroeien, zolang je kunt blijven zien wat er te zien valt. Een paar verse stronken van pas gekapte beuken lichten op in de donkere bosgrond. Zo kunnen er weer lichtvlekken spelen tussen de schaduwen van het bladerdak. Want is deze plek niet bedoeld om het franciscaner Lied van de Zon te laten weerklinken? De beelden lijken zo echt dat het bij de invallende schemer steeds griezeliger wordt om in de kapelletjes te kijken, zeker waar de tableaux zieltoegende leprozen met ingevallen wangen, afgehouden hoofden en andere nogal bloederige tafereelen laten zien.

Dit heilige lijden verdraagt men beter bij daglicht. We hebben er alweer langer getoefd dan goed voor ons is.

Op onze weg naar beneden, het stadje in, houden de laatste stralen van de achter de berg wegzakende zon ons gezelschap. De laatste klanken van het Zonnelied sterven weg en in San Giulio verwisselen we het geluid van de wind in de bomen voor het klotsende geluid waarmee het water aan de kade knabbelt. De vissersboten klotsen mee en we zien hoe aan de overkant op het Isola een voor een de lichten ontstoken worden, terwijl de serveerster zich onder de arcaden bij ons voegt om een dampende pizza op ons bord te leggen. ■

21 kapelletjes staan op de Sacro Monte

Vervoer

Trein: vanuit Brig (Zwitserland) rijdt een trein naar Italië door de Simplontunnel naar de Italiaanse grensstad Domodossola. Vandaar loopt er een spoorlijn via Omegna naar Orta.

Auto: na de St. Gotthardtunnel Locarno aanhouden. Vandaar langs de westoever van het Lago Maggiore Italië inrijden. Voorbij Verbania het stadje Omegna aanhouden. Daar de 229 op, richting Orta en Gozzano. Vanuit Orta San Giulio wandel je in ongeveer twintig minuten naar de top van de Sacro Monte.

Overnachting

Orta zelf (borden volgen) heeft een kleine, knusse camping aan de oever van het meer. Noordelijker, richting Omegna, zijn ook campings langs de oever, maar die liggen dicht bij de doorgaande weg. Die is

overigens niet zo druk als die aan het Lago Maggiore. Op de vele campings zelf is, behalve in het hoogseizoen, vrijwel altijd wel een plekje te vinden. Nog steeds ademt Orta rust... hoe lang nog!

Bezienswaardigheden

Het stadje Orta San Giulio, 1200 inwoners, is piepklein maar reuze aardig gelegen pal aan de oever van het meer, dat 13,5 kilometer lang en 1 à 2 kilometer breed is. San Giulio bestaat grofweg uit twee evenwijdig lopende straten, die half tegen de heuvel van de Sacro Monte zijn aangebouwd. Het heeft een vriendelijk marktplein en veel barokke en renaissance gebouwen. Een leuk voorbeeld van een bijzonder gebouw is het bizarre, imitatie-Andalusische bouwwerk aan het begin van de oprijlaan naar de Sacro Monte. Een voormalig landhuis, ont-

sproten aan de fantasie van een rijke Orint-reiziger, of gewoon de grill van een exotisch ingestelde Italiaan! Gek genoeg is het geen museum, de letters 'ristorante' springen daarvoor te duidelijk uit de gevel. Die gevel is heel vreemd. Het is een hutsput van Art Nouveau, Moorse bouwkunst en organische vormen. Een dergelijke hutsput vind je ook op het wonderlijke Portugese paleis in het bos van Bugaco, op de kathedraal van Batalha en op Gaudi's gebouwen in Barcelona. Daar in Iberië zie je het vaker, maar ook hier blijkt dat vermenging van stijlen niet altijd tot kitsch leidt. Verfind handwerk en gedurfde ideeën leiden hier tot regelrechte uniciteit en dat is altijd een wonder om te zien.

Behalve naar de Sacro Monte kun je twee andere leuke excursies maken vanuit San Giulio. Bijvoorbeeld naar de achttiende-eeuwse Madonna del

Stassokerk, die onder bedevaartgangers een grote populariteit geniet. Of je kunt vanuit San Giulio oversteken naar het drie hectare grote ovaalvormige eiland in de verte, het Isola de San Giulio. Vanuit San Giulio varen er regelmatig boten heen. Er staat onder meer een zeventiende-eeuws seminarium tussen harmonieus ingepaste villa's van rijke Milanezen. Een elfde-eeuwse campanile of klokketoren steekt boven alles uit. De kerk van het Isola, een basiliek, is een van de belangrijkste Romeinse gebouwen in de wijde omgeving. De bouw begon in de zesde eeuw op de fundamenteën van een andere kerk, en werd pas voltooid in de elfde. De vorige kerk werd in het jaar 390 gesticht door de heilige Julius. Men zegt dat Julius het eiland zuiverde van de pest door de strijd aan te binden met de vele slangen die het eiland bevolkten.

De kerk onderging een barokke verbouwing in de achttiende eeuw, maar de kapitelen in de zijschepen zijn nog in originele staat, net als de twaalfde-eeuwse zwartmarmeren kansel, ontworpen door Guglielmo di Volpiano. In de preekstoel zijn de symbolen van de evangelisten en allerlei fantastische monsters uitgehouwen. De vele mooie fresco's in de kapellen dateren veelal uit de zestiende eeuw, uit de school van G. Ferrari. In de kerk staat verder een Romeinse sarcofaag die dienst doet als collectebus. De sacristie bevat een ruggegraat van een walvis die volgens de lokale overlevering doorgaat voor een van de slangen waarmee Julius korte metten maakte. Verder een oude oorkonde van een keizer Otto, die daarmee plechtig verklaart het eiland in bezit te hebben genomen.

kook menuutje

De lente is nu in alle hevigheid losgebarsten. De stamppotten en de zwaar op de maag liggende erwten- en bruine bonensoep worden voorlopig weer van het menu geschrapt. Het is tijd voor de maaltijdsop. Snel klaar, lekker licht en vooral erg simpel te maken.

Sinpel lentesoepje (voor twee personen)

Ingrediënten
- eetlepel olie of boter
- ons gehakt
- 1 ui
- 1 paprika
- 1 prei
- 2 [groente]bouillonblokjes
- blikje mais
- macaronischelpjes, -strikjes of -elleboogjes

Laat de olie of boter heet worden in de pan en bak daarin het gehakt rul. Snijd de ui, de paprika en de prei klein en voeg het toe aan het gehakt. Bak het even mee. Maak ondertussen bouillon van de bouillonblokjes en een liter water. Voeg het groentemengsel toe aan de bouillon en laat dit op een zacht vuurtje even trekken. Voeg de mais en de macaroni toe. Roer af en toe. Als de macaroni beetgaar is, is de soep klaar. Met [stok]brood is het een smakelijke en volledige maaltijd.

De snelle variant

Voor mensen die minder geduld hebben, kan het nog sneller. Trek een liter bouillon van de twee bouillonblokjes. Als de bouillon kookt, voeg dan een zak kant-en-klaar gesneden groente toe (verkrijgbaar in de supermarkt en bij de groenteboer). Snij een ons ham in reepjes en voeg dat toe aan de soep. Laat de soep zachtjes koken en roer af en toe tot de groenten gaar zijn. Doe als laatste een handvol vermicelli in de soep. Eet smakelijk.